

JAN CIEŚLAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszuńskiego w Warszawie

SANKTUARIUM MATKI BOSKIEJ ZWYCIĘSKIEJ MIEJSCEM WZROSTU POBOŻNOŚCI MARYJNEJ W ARCHIDIECEZJI ŁÓDZKIEJ

Słowa kluczowe: pobożność maryjna, sanktuarium, Matka Boska Zwycięska, Łódź, Cud nad Wisłą, kult maryjny, Madonna Watykańska, tożsamość religijna

1. Wprowadzenie. 2. Teologiczne podstawy kultu maryjnego w Kościele. 2.1. Maryja w ekonomii zbawienia i misji Kościoła. 2.2. Sanktuaria maryjne jako uprzywilejowane miejsca kultu. 3. Historyczne uwarunkowania powstania Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej. 3.1. Cud nad Wisłą i jego religijna interpretacja. 3.2. Wotum dziękczynne mieszkańców Łodzi jako wyraz wiary i patriotyzmu. 4. Powstanie diecezji łódzkiej a rozwój życia religijnego. 4.1. Erygowanie diecezji łódzkiej jako kontekst eklezjalny. 4.2. Postać biskupa Wincentego Tymienieckiego. 5. Budowa świątyni i kształtowanie się parafii Matki Boskiej Zwycięskiej. 5.1. Przygotowania. 5.2. Rola Sługi Bożego ks. Dominika Kaczyńskiego. 5.3. Architektura i wystrój świątyni nośnikiem treści maryjnych. 6. Sanktuarium jako przestrzeń wzrostu pobożności maryjnej w archidiecezji łódzkiej. 6.1. Kult Matki Boskiej Zwycięskiej i Madonny Watykańskiej. 6.2. Pobożność maryjna w doświadczeniu wojny, zniewolenia i oporu. 6.3. Maryjność jako element tożsamości Kościoła partykularnego łódzkiego. 7. Zakończenie

1. WPROWADZENIE

Powstanie Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi jest jednym z najbardziej wymownych znaków żywej wiary i głębokiej pobożności maryjnej mieszkańców miasta. Zrodzone z wdzięczności za zwycięstwo odniesione w 1920 r. nad bolszewikami – uznane przez naród za cud wyproszony przez wstawienictwo Maryi – stało się nie tylko materialnym wotum, ale również duchowym pomnikiem zawierzenia Matce Bożej.

Budowa świątyni, podjęta z inicjatywy pierwszego biskupa łódzkiego Wincentego Tymienieckiego i powierzona gorliwemu kapłanowi, ks. Dominikowi Kaczyńskiemu, była owocem wspólnego trudu duchowieństwa i wiernych, którzy w duchu wiary i patriotyzmu ofiarnie włączyli się w realizację tego dzieła.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej jako szczególnego miejsca rozwoju i pogłębiania pobożności maryjnej w archidiecezji łódzkiej, w której wiara, historia i patriotyzm tworzą nierozzerwalną jedność.

2. TEOLOGICZNE PODSTAWY KULTU MARYJNEGO W KOŚCIELE

2.1. Maryja w ekonomii zbawienia i misji Kościoła

Początek kultu Maryi zapowiedziany został w Ewangelii św. Łukasza słowami *Oto bowiem błogosławić mnie będą odtąd wszystkie pokolenia* (Łk 1, 48). Zapisanie ich przez św. Łukasza zakłada, że w Kościele jego czasów wysławianie Maryi już istnieje. Słowa te są zadaniem Kościoła. Ewangelista uważa je za misję zleconą Kościołowi na wszystkie pokolenia¹. Stąd też kult Bogurodzicy oddawany jest w licznych sanktuariach maryjnych, rozsianych po całym świecie, że nawet trudno dokładnie je policzyć. Jednak nie chodzi tu o liczby, ale przede wszystkim o rolę, jaką odgrywa każde sanktuarium maryjne, w którym wierni oddają cześć Matce Bożej.

2.2. Sanktuaria maryjne jako uprzywilejowane miejsca kultu

Przez sanktuarium, w ścisłym znaczeniu tego słowa, rozumie się kościół lub inne miejsce święte, do którego za przyzwoleniem ordynariusza miejsca przybywają pielgrzymi z powodu szczególnej pobożności². A zatem, sanktuarium to nie tylko budynek kościoła, ale także miejsce, np. grotą w Lourdes. Według znaczenia sanktuaria dzielimy na: diecezjalne – ustanowione przez miejscowego ordynariusza, narodowe – zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu, oraz międzynarodowe – erygowane przez Stolicę Apostolską³. By uzupełnić istotę pojęcia, można dodać, że w tej budowlu sakralnej upamiętnia się nadzwyczajne wydarzenia, zabezpiecza się święte wizerunki i relikwie⁴.

Sanktuaria maryjne mają w swojej nazwie odniesienie do tytułu Matki Bożej, np.: Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej, Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej, Sanktuarium Matki Boskiej Miłosiernej.

Od wieków Najświętsza Maryja Panna otaczana jest niezwykłą czcią, zwłaszcza w narodzie polskim. Kult maryjny jest silnie wpisany w tradycję i historię naszej Ojczyzny. Dlatego w Polsce jest wiele miejsc nazwanych sanktuariami maryjnymi, do których przybywają pielgrzymi, aby spotkać się z Matką Bożą, oddać Jej szacunek oraz Jej się zawierzyć.

¹ J. Ratzinger, *Obietnica dana Maryi*, tł. B. Widła, Warszawa 2023, 105.

² Por. KPK 1230.

³ Por. tamże, 1232.

⁴ Por. G. Ambrosio, hasło: *sanktuarium*, w: *Encyklopedia chrześcijaństwa*, red. H. Witczyk, Kielce 2000, t. 4, 610.

3. HISTORYCZNE UWARUNKOWANIA POWSTANIA SANKTUARIUM MATKI BOSKIEJ ZWYCIĘSKIEJ

3.1. Cud nad Wisłą i jego religijna interpretacja

W Łodzi już prawie od stu lat istnieje kościół pw. Matki Boskiej Zwycięskiej. Historia jego powstania związana jest z Bitwą Warszawską i stanowi wotum dziękczynne złożone przez Łodzian za zwycięstwo w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r.⁵.

Józef Piłsudski, po opuszczeniu więzienia magdeburskiego, 10 listopada 1918 r. przybył do Warszawy. Już następnego dnia Rada Regencyjna powierzyła Marszałkowi naczelne dowództwo wojsk polskich⁶. Wydarzenie to rozpoczyna proces odzyskiwania przez Polskę niepodległości. 11 listopada 1918 r. jest symboliczną datą, kiedy Polacy po 123. latach zaborów ostatecznie wywalczyli upragnioną niepodległość⁷. Na przeszkodzie dążeniom niepodległościowym Polaków stawały imperialne zapędy Rosji, która nie chciała zrezygnować z obszarów zajmowanych przed I wojną światową. Już w lutym 1919 r. pod Berezą Kartuską na Polesiu doszło do niewypowiedzianej wojny polsko-radzieckiej. Polakom udało się wtedy przesunąć linię frontu daleko na wschód⁸. Od wiosny 1920 r. nastąpiła koncentracja wojsk bolszewickich na polu walki oraz zdecydowana kontrofensywa. 10 sierpnia 1920 r. Sowieci zdołali przełamać opór Wojska Polskiego nad Bugiem i ruszyli w głąb terytorium Rzeczypospolitej⁹. Gdy nieprzyjacielska armia dotarła na przedpola Warszawy rozpoczęła się Bitwa Warszawska, trwająca od 13 do 25 sierpnia 1920 r. Bitwa ta nazywana jest także Cudem nad Wisłą, ponieważ mimo ogromnej przewagi Armii Czerwonej, Polacy heroiczną walką zdołali pokonać wroga¹⁰. Wielu ludzi dopatruje się w tym nadprzyrodzonego charakteru tego wydarzenia. Jan Paweł II i kardynał Aleksander Kakowski uważali, że zwycięstwo Polaków w Bitwie Warszawskiej w 1920 r. było nie tylko wynikiem wysiłku armii i narodu, lecz także przejawem działania Opatrzności Bożej. Podkreślali, że *Cud nad Wisłą* miał wymiar duchowy i nadprzyrodzony, będąc dowodem szczególnej opieki Boga nad Polską¹¹. W czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej temat Cudu nad Wisłą był objęty ścisłą cenzurą i nie wolno było w publikacjach używać tego określenia¹². Po 1990 r. zniesiono ograniczenia, co pozwoliło na ukazanie się licznych opracowań opisujących

⁵ *Łódź i łodzianie wobec wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku*, red. W. Jarno, P. Waingertner, Łódź 2020.

⁶ Por. Cz. Brzoza, *Wielka Historia Polski. Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1818–1945)*, Kraków 2001, t. 9, 15.

⁷ Por. A. Stawarz, *Powinności i dylematy współczesnego muzeum historycznego związane ze Świętem Narodowym 11 listopada (na przykładzie Muzeum Niepodległości)*, w: *Święto niepodległości. Tradycja a współczesność*, red. A. Stawarz, Warszawa 2003, 105–107.

⁸ Por. C. Brzoza, dz.cyt., 27.

⁹ Por. L. Podhorecki, *Cud nad Wisłą. Ossów 1920–2000*, Wołomin 1990, 13.

¹⁰ Por. tamże, 22.

¹¹ Zob. J. Szarek, *1920 Prawdziwy Cud Nad Wisłą*, Kraków 2015, 15–18.

¹² Por. E.P. Storożyńska, J.M. Bartnik SJ, *Matka Boża Zwycięska*, Kraków 2012, 25.

to wydarzenie. W relacjach z Bitwy Warszawskiej pojawiają się świadectwa o objawieniu Matki Bożej, która miała ukazać się na niebie w okolicach Radzimina polskim żołnierzom 15 sierpnia 1920 r.¹³

W jednej z relacji czytamy: *Podczas nocnego ataku Polaków, nagle zjawila się, unosząc się wysoko nad ziemią, Matier' Boża! Mówili, że niespodziewanie na ciemnym niebie ujrzeli ogromną kobiecą postać, jakby promieniującą światłem, potężną i pełną mocy. Nie był to ani duch, ani zjawa! Bolszewicy wyraźnie widzieli Świętą Postać jako żywą osobę! Wokół Jej głowy jaśniała świetlista aureola, w jednej dłoni coś trzymała, jakby tarczę, od której odbijały się wystrzeliwane przez Rosjan pociski i powracały, by eksplodować na ich własnych pozycjach! Bolszewicy wyraźnie widzieli, jak poły Jej szerokiego granatowego płaszcza unosiły się i falowały na wietrze, zasłaniając luny widoczne nad Warszawą*¹⁴. Potężna postać Matki Bożej wzbudzała w wojskach wroga paniczne przerażenie. Na widok Bogurodzicy żołnierze rosyjscy uciekali w popłochu z pola walki, zakrywając oczy, gubiąc buty i karabiny, ich wozy łamały się, a konie padały w ogromnej liczbie¹⁵.

Mieszkańcy Łodzi mieli znaczący udział w Bitwie Warszawskiej. By bronić niepodległości swojej Ojczyzny pręźnie i bez protestów wstępowali do Armii Ochotniczej dowodzonej przez gen. Józefa Hallera¹⁶.

3.2. Wotum dziękczynne mieszkańców Łodzi jako wyraz wiary i patriotyzmu

Kiedy w sierpniu 1920 r. Armia Czerwona zbliżała się do Warszawy, Łodzianie zgromadzili się na błagalnym nabożeństwie na pl. Wolności i złożyli Bogu ślub, że jeśli przez przyczynę Najświętszej Maryi Panny agresja sowiecka zostanie odparta, to zbudują nowy kościół wotywny, który będzie wyrazem wdzięczności za ocalenie Ojczyzny¹⁷. Błagania Łodzian zostały wysłuchane, gdyż Wojsko Polskie cudownie odniosło zwycięstwo nad bolszewikami. Oznaczało to konieczność wypełnienia złożonego wcześniej ślubu i wzniesienia kościoła pw. Matki Boskiej Zwycięskiej¹⁸.

¹³ Por. J.M. Cisek, *Cud nad Wisłą 1920*, Warszawa 2010.

¹⁴ Tamże, 155.

¹⁵ Por. M. Boniecka-Olchowiak, *Cud nad Wisłą za przyczyną Matki Bożej Łaskawej*, Legionowo 2020, 11.

¹⁶ Por. M. Drozdowski, *Czas przełomu. Społeczeństwo i życie religijne Miasta Łodzi w latach 1918–1921*, Łódź 2014, 244–247.

¹⁷ Por. W. Ziółek, *Słowo arcybiskupa metropolity łódzkiego z okazji 90-tej rocznicy ustanowienia diecezji łódzkiej*, Niedziela Łódzka (2010), 49, 1.

¹⁸ Zamiar zbudowania przez Łodzian nowej świątyni jako wotum zbiega się z innym wydarzeniem historycznym istotnym dla mieszkańców miasta, tj. powołaniem nowej diecezji. Za niespełna cztery miesiące, bo 10 grudnia 1920 r. dotarła wieść z Watykanu do Łodzi, że Papież Benedykt XV Bullą *Christi Domini* erygował Diecezję Łódzką.

4. POWSTANIE DIECEZJI ŁÓDZKIEJ A ROZWÓJ ŻYCIA RELIGIJNEGO

4.1. Erygowanie diecezji łódzkiej jako kontekst eklezjalny

Zamiar zbudowania przez Łódzian nowej świątyni jako wotum zbiega się z innym wydarzeniem historycznym istotnym dla mieszkańców miasta, tj. powołaniem Diecezji Łódzkiej. Za niespełna cztery miesiące, bo 10 grudnia 1920 r. dotarła wieść z Watykanu do Łodzi, że papież Benedykt XV Bullą *Christi Domini* erygował diecezję łódzką¹⁹. Motywem do powołania diecezji łódzkiej była stale zwiększająca się liczba wiernych przybywających do robotniczego miasta Łodzi. W słowie skierowanym w 2010 r. do archidiecezjan z okazji 90. rocznicy ustanowienia diecezji łódzkiej arcybiskup metropolita łódzki Władysław Ziółek przypomniał: *Decyzja Stolicy Apostolskiej była wielkim darem Bożej Opatrzności dla ówczesnych mieszkańców Łodzi i całego regionu łódzkiego. Miasto zadziwiała Europę niezwykle szybkim rozwojem przemysłu włókienniczego oraz masowym napływem ludzi, którzy z różnych stron przybywali do „Ziemi Obiecanej” w poszukiwaniu pracy*²⁰.

4.2. Postać biskupa Wincentego Tymienieckiego

Od chwili utworzenia nowej diecezji do czasu powołania pierwszego ordynariusza, w ciągu kilku miesięcy, kierownictwo nad nowo utworzoną diecezją, w ramach wykonywania funkcji administratora apostolskiego, spełniał arcybiskup warszawski kardynał Aleksander Kakowski²¹. 11 kwietnia 1921 r. papież Benedykt XV powołał na urząd pierwszego ordynariusza diecezji łódzkiej prałata Wincentego Tymienieckiego, dotychczasowego proboszcza parafii św. Stanisława Kostki w Łodzi²². Natomiast 23 kwietnia 1921 r. nadeszła z Watykanu wiadomość o mianowaniu prałata Wincentego Tymienieckiego biskupem diecezji łódzkiej²³. Nowy ordynariusz sakrę biskupią przyjął 29 czerwca 1921 r. w katedrze łódzkiej z rąk kardynała Aleksandra Kakowskiego. W tym też dniu odbył się ingres biskupa do katedry łódzkiej²⁴. Biskup Tymieniecki, oprócz licznych cnót kapłańskich, wyróżniał się także wybitnymi zaletami obywatelskimi, okazując troskę o ludność robotniczą, dzięki czemu zyskał miano *Ojca łódzkich robotników*. W czasie recesji gospodarczej niósł pomoc ubogim dzieciom, bezdomnym i potrzebującym, słynąc z taktu, wrażliwości oraz ofiarności wobec bliźnich. Jednocześnie, organizując nowe biskupstwo, wykazywał się niezwykle aktywnością i zaangażowaniem²⁵.

¹⁹ Por. M. Drozdowski, dz.cyt., 378–379.

²⁰ W. Ziółek, *Słowo arcybiskupa metropolity łódzkiego z okazji 90-tej rocznicy...*, art.cyt.

²¹ Por. S. Grad, M. Różański, *Kapituła Katedralna Łódzka*, Łódź 2007, 23–24.

²² Por. tamże.

²³ Por. M. Drozdowski, dz.cyt., 387.

²⁴ Por. *Archidiecezja Łódzka. Informator 2007*, red. J. Janiec, Łódź 2007, 56.

²⁵ Por. M. Drozdowski, dz.cyt., 387.

5. BUDOWA ŚWIĄTYNI I KSZTAŁTOWANIE SIĘ PARAFII MATKI BOSKIEJ ZWYCIĘSKIEJ

5.1. Przygotowania

Erygowaną pod koniec 1920 r. diecezję łódzką zamieszkiwało ok. 520 tys. wiernych Kościoła rzymskokatolickiego. Sama Łódź, będąca wielką metropolią przemysłową, liczyła 452 tys. mieszkańców, a liczba katolików wynosiła ok. 242 tys. i w szybkim tempie wzrastała²⁶. Z tego powodu zachodziła pilna potrzeba rozbudowy sieci parafialnej i innych obiektów sakralnych.

Wraz z powstaniem diecezji łódzkiej pojawiły się sprzyjające warunki do podejmowania troski duszpasterskiej w lokalnej wspólnocie. Celem jej było niesienie pokoju i miłości oraz wychodzenie naprzeciw ludziom umęczonym wojną. Przecistawianie się wszelkiemu złu i krzywdzie oraz podniesienie poziomu życia religijnego wiernych uważano za najważniejsze zadanie apostolskie. W ramach tak pojętej misji, obejmującej swym zasięgiem całą diecezję, organizowano masowe akcje duszpasterskie, m.in. Kongres Eucharystyczny i Akcję Katolicką²⁷.

Nowo utworzona administracja diecezji łódzkiej, świadoma braku świątyń, energicznie przystąpiła do ich budowy²⁸. Stało się to okazją do wypełnienia ślubu mieszkańców Łodzi, którzy obiecali wzniesć kościół maryjny jako wotum wdzięczności za zwycięstwo w Bitwie Warszawskiej. Wspólne wysiłki wiernych i władz diecezjalnych pozwoliły szybko podjąć działania zmierzające do realizacji tego przedsięwzięcia mimo trudności ekonomicznych.

W Archiwum Archidiecezjalnym w Łodzi znajdują się akta dotyczące parafii Matki Bożej Zwycięskiej w latach 1924–1945. Zawierają one m.in.: opis budowy kościoła, dekret erekcyjny parafii, wykaz ulic włączonych do parafii, protokoły posiedzeń Rady Miejskiej, działalność Krucjaty Eucharystycznej i Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary²⁹.

W 1924 r., niespełna cztery lata po powstaniu diecezji łódzkiej, rozpoczęto formalne starania o budowę nowej świątyni. Celem tych działań było dopełnienie procedur administracyjnych związanych z uzyskaniem pozwolenia na budowę kościoła. Na początku skierowano pismo do Ministerstwa Spraw Wojskowych z prośbą o wydzielenie w Szpitalu Wojskowym przy ul. Pańskiej 113 (ob. S. Żeromskiego) pomieszczenia przeznaczonego na kaplicę³⁰. 28 października 1924 r. z Ministerstwa wysłano polecenie do Dowództwa Okręgu Korpusu Nr IV w Łodzi, nakazujące natychmiastowe

²⁶ M. Opaliński, *Budownictwo sakralne w okresie międzywojennym*, w: *Archidiecezja Łódzka. Zarys dziejów*, t. 1 (1920–1945), red. W. Gliński, M. Różański, Łódź 2021, 141.

²⁷ Por. M. Budziarek, *Świątynie Łodzi*, Łódź 2013, 18.

²⁸ Por. tamże, 6.

²⁹ Akta dotyczące parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi (1924–1945), Archiwum Archidiecezjalne Łódzkie, Łódź, sygn. 83.

³⁰ Por. M. Różański, *Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi oraz pomnik ku czci ks. Ignacego Skorupki – wota łódzian za Cud nad Wisłą, 15 sierpnia 2020*, <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2020/08/kosciol-matki-boskiej-zwycieskiej-w-lodzi-oraz-pomnik-ku-czci-ks-ignacego-skorupki-wota-lodzian-za-cud-nad-wisla> (dostęp: 26.02.2025).

odstąpienie parceli i baraku Biskupowi Łódzkiemu³¹. Wkrótce przystąpiono do adaptacji pomieszczenia, w którym miały być odprawiane nabożeństwa. Kaplica w domu przy ul. Pańskiej 113 została w pełni urządzona i wyposażona, a 23 listopada 1924 r. poświęcił ją biskup Wincenty Tymieniecki³².

5.2. Rola Sługi Bożego ks. Dominika Kaczyńskiego

W listopadzie 1924 r. Kuria Diecezjalna Łódzka poinformowała komisarza rządowego Łodzi, Stanisława Iżyckiego, o utworzeniu Komitetu Budowy Kościoła Matki Boskiej Zwycięskiej przy ul. Pańskiej 113³³. Niedługo później, 26 grudnia 1924 r., biskup Tymieniecki ponownie odwiedził kaplicę, odprawił Mszę św., poświęcił dzwon oraz mianował jej rektorem ks. Dominika Kaczyńskiego, dotychczasowego kapelana biskupa³⁴.

W kolejnym roku, 18 czerwca 1925 r., Rada Miejska w Łodzi uchwaliła przekazanie Kurii Biskupiej bezpłatnie 5086 m² gruntu przy zbiegu ulic św. Anny i Łąkowej z przeznaczeniem pod budowę kościoła Matki Boskiej Zwycięskiej³⁵. W konsekwencji Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w piśmie z 24 lipca 1925 r. zobowiązało magistrat do sporządzenia aktu notarialnego, który następnie należało przedstawić do zatwierdzenia Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Akt notarialny podpisano 27 października 1925 r. w Łodzi przed notariuszem Ludwikiem Kahlem (repertorium L. 23574/1925), a 4 listopada tego samego roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdziło darowiznę gruntu na rzecz Diecezji Łódzkiej³⁶.

Po zakończeniu formalności ks. Dominik Kaczyński mógł przystąpić do przygotowań związanych z rozpoczęciem budowy nowego kościoła. Motywacją do realizacji tego przedsięwzięcia było dla niego mocne wsparcie biskupa ordynariusza oraz ofiarność wiernych, którzy gorliwie wnosili swój wkład finansowy. 15 sierpnia 1925 r., w święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, biskup Wincenty Tymieniecki dokonał poświęcenia placu pod budowę świątyni, a rok później, 15 sierpnia 1926 r., poświęcił kamień węgielny³⁷.

Dekretem z dnia 16 czerwca 1926 r. ordynariusz łódzki erygował parafię Matki Boskiej Zwycięskiej, z mocą obowiązującą od 1 lipca 1926 r. Budowę świątyni prowadzono w latach 1926–1930.

³¹ *Akta dotyczące parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi (1924–1945)...*, sygn. 83, 1.

³² Tamże, 4.

³³ Tamże, 2.

³⁴ Tamże, 4.

³⁵ Tamże, 6, 8.

³⁶ Tamże, 9.

³⁷ Por. *Spis parafii i kościołów diecezji łódzkiej i krótki ich opis historyczny. Parafia Matki Boskiej Zwycięskiej*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie, nr 10–11/1952, 304–305; Por. T. Garliński, *Dwudziestolecie erekcji parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie (1951), 5, 131.

5.3. Architektura i wystrój świątyni nośnikiem treści maryjnych

Projekt architektoniczny kościoła sporządził inżynier Józef Korski. Świątynia łączy w sobie części neoromańskie i neogotyckie. Jest to obiekt o klasycznym zarzysie stylu pseudobazylikowego, w pewnym stopniu naśladowującym rzymską Bazylikę św. Pawła za Murami. Świątynia została zaprojektowana jako dwupoziomowa, trójnawowa, z dostrzegalnym podziałem na nawę główną i nawy boczne³⁸. Jej charakterystycznym, ważnym elementem przy bocznej nawie północnej, jest wysoka, czworoboczna wieża zakończona ostrosłupowym hełmem. Na samym szczycie wieży widnieją dwa wyraziste detale w postaci kuli, symbolizującej wiarę, oraz krzyża, przypominającego wiernym zwycięstwo nad śmiercią i nadzieję na życie wieczne. Główne wejście do świątyni znajduje się od strony wschodniej i jest poprzedzone szerokimi schodami. Okazałą częścią architektoniczną na frontonie kościoła jest balkon zamknięty balustradą, wsparty na sześciu kolumnach. Na balkonie ustawiony betonowy ołtarz ozdobiony płaskorzeźbą Matki Boskiej Wniebowziętej. Nad betonowym ołtarzem umiejscowiony jest napis *Pod Twoją obronę uciekamy się*. Na części ściany, poniżej balkonu, a powyżej głównych drzwi, widnieje wielkoformatowa mozaika Matki Bożej Częstochowskiej.

Środkowe drzwi kościoła prowadzą przez kruchtę do nawy głównej, a boczne wejścia, przez osobne przedsionki, do naw bocznych. Wnętrze świątyni oparte jest na dwóch rzędach szesnastu kolumn połączonych arkadami, które dzielą przestrzeń na trzy nawy. Centralnym elementem wyposażenia jest ołtarz główny w półkolistej absydzie prezbiterium, z tabernakulum, symbolem hostii otoczonej złocistymi promieniami. Po obu stronach prezbiterium znajdują się kaplice: po lewej Miłosierdzia Bożego z obrazem Jezusa Miłosiernego i wizerunkiem Matki Bożej Nieustającej Pomocy, a po prawej kaplica chrzcielna z chrzcielnicą, krucyfiksem i figurą Jezusa z odkrytym Sercem, symbolem Jego miłości. Nawy boczne zdobią wizerunki św. Antoniego z Padwy z Dzieciątkiem Jezus oraz św. Maksymiliana Marii Kolbego – wzoru zawierzenia Maryi i oddania życia w służbie Bogu.

6. SANKTUARIUM JAKO PRZESTRZEŃ WZROSTU POBOŻNOŚCI MARYJNEJ W ARCHIDIECEZJI ŁÓDZKIEJ

6.1. Kult Matki Boskiej Zwycięskiej i Madonny Watykańskiej

Szczególnym miejscem w świątyni jest kaplica Matki Bożej Watykańskiej, będąca centrum duchowym Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej. Na głównej ścianie kaplicy w złoconej, stiukowej ramie obraz-mozaika Matki Boskiej Częstochowskiej z Watykanu, wyjątkowy dar подарowany przez Jana Pawła II³⁹. Pod mozaiką

³⁸ Por. L. Mikołajczyk, *Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej Królowej Polski w Łodzi*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie (1959), 9, 236.

³⁹ Zob. T. William, *On the Development of the Mariological Thought and Marian Devotion of Pope Saint John Paul II. Marian Doctor of the Church?*, Roczniki Teologiczne 2022, t. 69, nr 5, 27–37.

znajduje się relikwiarz św. Jana Pawła II. Relikwie Papieża są znakiem jego duchowej obecności w tym miejscu oraz łączności wiernych ze Świętym Rodakiem. W kaplicy, na bocznych ścianach, wiszą tablice z wotami. Arcybiskup Władysław Ziółek wskazał, że *wota, którymi w stosunkowo krótkim czasie został wprost obsypany Święty Wizerunek Madonny Watykańskiej, świadczą o tym, że łaska Boża rozlewa się w tym miejscu o wiele szerszą falą, niż jesteśmy w stanie to uchwycić*⁴⁰.

Uzupełnieniem architektonicznego piękna wnętrza świątyni są dekoracje plastyczne wykonane przez łódzkich artystów malarzy, wybranych w 1956 r. przez Polski Związek Artystów Plastyków w Łodzi: Mariana Jaeschke, Albina Łubniewicza i Zdzisława Sikorskiego⁴¹. Polichromie wypełniają górną część nawy głównej. W łuku nad prezbiterium ukazana jest Matka Boża w otoczeniu doktorów Kościoła. Nad arkadami widnieją sceny biblijne z życia Maryi i historii kultu maryjnego w Polsce. Motyw biblijny, wykonany po bokach głównych drzwi wejściowych w technice sgraffito, przedstawia nawiedzenie św. Elżbiety i ucieczkę do Egiptu. Sgraffito w nawach bocznych przedstawia stacje Drogi Krzyżowej i postacie świętych Polaków. Sgraffito w kształcie koła, przedstawiające czterech Ewangelistów i dwóch aniołów, znajduje się w zwieńczeniu naw bocznych.

Już 16 grudnia 1928 r. biskup Tymieniecki poświęcił kościół, w którym odąd odprawiano wszystkie czynności sakralne⁴². Uroczystej konsekracji świątyni dokonał 2 października 1938 r. następca biskupa Tymienieckiego – ordynariusz diecezji łódzkiej, biskup Włodzimierz Jasiński⁴³.

6.2. Pobożność maryjna w doświadczeniu wojny, zniewolenia i oporu

Podczas II wojny światowej świątynia została przejęta przez Niemców i zamieniona na magazyn wojskowy. Okupanci zamknęli kościół dla wiernych, a jego wyposażenie w dużej mierze zniszczono lub rozgrabiono. Bardzo ucierpiały organy. Po wojnie kościół został przywrócony do użytku sakralnego, rozpoczęto jego odbudowę i ponowne wyposażono. W latach 1947–1950, kiedy proboszczem był ks. Stanisław Nowicki, dokończono budowę wieży i otynkowano zewnętrzne połączenie kościoła⁴⁴.

Po wybudowaniu kościoła, z racji okoliczności jego powstania, w święta maryjne i narodowe na placu przed świątynią gromadzili się wierni z całego miasta. Natomiast na balkonie celebrowane były wszystkie nabożeństwa religijno-patriotyczne w asyście wojska.

Doniosłą rolę w historii parafii Matki Boskiej Zwycięskiej odegrał ks. Dominik Kaczyński, pierwszy proboszcz i budowniczy świątyni. Urodził się 4 sierpnia 1886 r. w Wieruszowie. Naukę w Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie

⁴⁰ W. Ziółek, *Słowo Arcybiskupa Łódzkiego o ustanowieniu kościoła Matki Boskiej Zwycięskiej...*, art.cyt., 3.

⁴¹ L. Mikołajczyk, dz.cyt., 239.

⁴² T. Garliński, art.cyt., 134.

⁴³ L. Mikołajczyk, dz.cyt., 235.

⁴⁴ Por. T. Garliński, art.cyt., 134–135; por. *Spis parafii i kościołów diecezji łódzkiej...*, 305.

rozpoczął w 1906 r. Święcenia kapłańskie przyjął 23 września 1911 r. z rąk biskupa Kazimierza Ruszkiewicza w kościele Świętego Krzyża w Warszawie. Funkcję wikariusza pełnił m.in. w łódzkiej parafii św. Anny. Po erygowaniu diecezji łódzkiej w 1920 r. został osobistym kapelanem biskupa Wincentego Tymienieckiego. Pełnił też obowiązki sekretarza Kurii. W 1922 r. otrzymał godność tajnego szambelana Jego Świątobliwości. W 1924 r. ordynariusz łódzki delegował go do organizacji nowej parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi. Prace związane z rozpoczęciem budowy ks. Kaczyński podjął na początku 1926 r. Po erygowaniu parafii 1 lipca 1926 r. biskup Wincenty Tymieniecki powierzył mu stanowisko proboszcza. Już w sierpniu tego roku ks. Kaczyński zainicjował I Łódzką Pielgrzymkę na Jasną Górę. Pielgrzymowano corocznie do 1939 r.

Proboszcz ks. Dominik Kaczyński sprawował troskliwą pieczę nad wszystkimi sprawami parafii zarówno duszpasterskimi, jak i materialnymi. Opiekował się licznymi stowarzyszeniami i angażował w rozmaite inicjatywy chrześcijańskie. Posługiwał w zakonach żeńskich jako spowiednik, a także zasłynął jako znakomity katecheta, ceniony w środowisku szkolnym i kościelnym. Nade wszystko dbał o duchowy rozwój swoich parafian. Często ich odwiedzał, rozmawiał o problemach życia codziennego i rodzinnego, okazując głęboką wrażliwość na ludzkie cierpienie i potrzeby wspólnoty, której przewodził⁴⁵.

W uznaniu zasług, w 1928 r. został mianowany kanonikiem honorowym Kapituły Katedralnej Łódzkiej. W czasie II wojny światowej, 6 października 1941 r., został aresztowany przez Niemców wraz z dwoma wikariuszami i osadzony w obozie przejściowym w Konstantynowie Łódzkim. Po trzech tygodniach przewieziono go do obozu koncentracyjnego w Dachau. Aresztowanie wpisywało się w niemiecki plan eksterminacji polskiej inteligencji, w tym duchowieństwa – ważnego filaru tożsamości narodowej. W nieludzkich warunkach obozowych był zmuszany do najcięższych prac fizycznych, takich jak: wożenie węgla, odśnieżanie ulic, mycie podłóg czy przenoszenie kotłów z jedzeniem. Wyniszczony chorobami i wycieńczony, 30 marca 1942 r., w Niedzielę Palmową, podczas tzw. marszu karnego, zasnął i zmarł, nie odzyskawszy przytomności⁴⁶.

W dowód wdzięczności parafianie ufundowali pamiątkową tablicę poświęconą ks. Dominikowi Kaczyńskiemu oraz jego wikariuszom – ks. Adamowi Nebelskiemu i ks. Władysławowi Guzowskiemu – również ofiarom hitlerowskiego terroru. Tablicę umieszczono w kruchcie po lewej stronie kościoła. W pamięci wiernych ks. Dominik Kaczyński pozostał wzorem gorliwego pasterza, wyrozumiałego ojca, przyjaciela i ofiarnego sługi Bożego⁴⁷.

W 2012 r. zakończono etap diecezjalny jego procesu beatyfikacyjnego. Z tej okazji 25 marca 2012 r. w Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej odprawiono

⁴⁵ Por. T. Weber, *Sylwetka duchowa sługi Bożego ks. Dominika Kaczyńskiego (1886–1942)*, Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie (2009), 11, 999–1000.

⁴⁶ S. Grad, M. Różański, dz.cyt., s. 482; Por. E. Adamczyk, *Mężny świadek chrześcijańskich wartości*, Niedziela Łódzka (2003), 39, 6; por. D. Zalewska, *By poszli i dawali świadectwo*, Niedziela Łódzka (2016), 24, 7; por. H. Tomczyk, *Wierny aż do śmierci*, Niedziela Łódzka (2012), 16, 6–7.

⁴⁷ Por. T. Garliński, dz.cyt., 135.

Mszę św. pod przewodnictwem arcybiskupa Władysława Ziółka, metropolity łódzkiego, w intencji beatyfikacji Sługi Bożego ks. Dominika Kaczyńskiego.⁴⁸

Swoim życiem ks. Kaczyński dał świadectwo heroicznej miłości Boga, którą realizował w ofiarnym oddaniu Kościołowi i ludziom. Jego wierność Chrystusowi, przypiecztowana cierpieniem i męczeńską śmiercią, czyni go autentycznym świadkiem wiary. Obecnie trwa proces beatyfikacyjny ks. Dominika Kaczyńskiego⁴⁹.

Inne osoby pełniące funkcje proboszczów, administratorów, czy też proboszczów-kustosów⁵⁰ w różnym stopniu przyczynili się do rozwoju parafii.

Już sam fakt, że kościół został wzniesiony jako wotum wdzięczności za Cud nad Wisłą nadaje mu rys wyraźnie patriotyczny

Ołtarz główny kościoła zdobi wyjątkowe dzieło o głębokiej wymowie religijnej i patriotycznej – dwuczęściowa płaskorzeźba Matki Boskiej Zwycięskiej z Dzieciątkiem, wykonana w 1948 r. przez malarza i rzeźbiarza Ludomira Śleńdzińskiego. Rzeźba jest wykonana w drewnie lipowym i ujęta w złożoną ramę⁵¹, łączy w sobie symbolikę teologiczną i narodową. W górnej części przedstawiono Maryję stojącą na kuli ziemskiej, deptającą głowę węża – symbol zwycięstwa dobra nad złem.

Dolna część płaskorzeźby odnosi się bezpośrednio do wydarzeń z 1920 r. – przedstawia ks. Ignacego Skorupkę z krzyżem w dłoni, prowadzącego polskich żołnierzy do walki z bolszewikami. Artysta połączył w ten sposób dwa wymiary *Cudu nad Wisłą*: duchowy, wyrażający opiekę Matki Bożej nad narodem, oraz historyczny, upamiętniający heroizm kapelana i żołnierzy broniących Ojczyzny. Całość kompozycji dopełnia złożona wstęga z napisem: *Dzięki Ci Matko za Cud nad Wisłą*, stanowiąca hołd wdzięczności za zwycięstwo z 1920 r.

Po II wojnie światowej napis *Dzięki Ci Matko za Cud nad Wisłą* stał się niewygodny dla władz komunistycznych. Kolejnych proboszczów zastraszano i nakazywano usunięcie inskrypcji, jednak żaden z duszpasterzy nie uległ naciskom. Dzięki ich odwadze płaskorzeźba Matki Boskiej Zwycięskiej wraz z napisem przetrwała w niezmienionej formie do dziś⁵².

Dlatego społeczeństwo ziemi łódzkiej powinno nawiedzać kościół Matki Boskiej Zwycięskiej, by zatrzymać się nad znaczeniem tej inskrypcji oraz pielęgnować pamięć o Cudzie nad Wisłą i roli Maryi w dziejach narodu. Jako spadkobiercy pokoleń, które modlitwą i ofiarą wywalczyły wolność Ojczyzny, jesteśmy zobowiązani do wdzięczności i pamięci – do pielgrzymowania w to miejsce, by dziękować Matce Bożej za dar niepodległej Polski⁵³. Istotnym znakiem patriotycznego charakteru

⁴⁸ H. Tomczyk, art.cyt., 6–7.

⁴⁹ S. Grad, M. Różański, dz.cyt., 482.

⁵⁰ 1945–1950 – ks. Stanisław Nowicki; 1950–1951 – ks. Rudolf Weiser; 1951–1962 – ks. Henryk Rybus; 1962–1967 – ks. Szczepan Rembowski; 1967–1984 – ks. Julian Dratwa; 1984–2005 – ks. Bogdan Dziwosz; 2005–200 – ks. Antoni Głowa; 2006 do chwili obecnej – ks. Tadeusz Weber. Za: *Archidiecezja Łódzka. Informator 2007*, red. J. Janiec, Łódź 2007, 370.

⁵¹ *Archidiecezja Łódzka. Informator 2007*, 369.

⁵² Por. W. Ziółek, *Słowo Arcybiskupa Łódzkiego o ustanowieniu kościoła Matki Boskiej Zwycięskiej...*, art.cyt., 8, 3.

⁵³ Por. J. Kunikowska, *Spadkobiercy wdzięczności. O Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej z ks. Tadeuszem Weberem, jego kustoszem i proboszczem, rozmawia Justyna Kunikowska*, Niedziela Łódzka (2020), 22–31, 6.

sanktuarium jest obraz-mozaika Matki Boskiej Częstochowskiej, podarowany przez Jana Pawła II. Zanim trafił do Łodzi, przez 25 lat znajdował się w Watykanie, gdzie ozdobił polską kaplicę i odgrywał znaczącą rolę w duchowym życiu Polaków. Przed tym wizerunkiem codziennie odprawiano Mszę św. w intencji Ojczyzny, a kardynał Stefan Wyszyński, przybывая do Rzymu, gromadził tam Polaków, by wspólnie modlić się i rozmawiać o losach Kościoła w Polsce.

Dla Polaków mieszkających w Rzymie mozaika była symbolem utraconej Ojczyzny, miejscem, gdzie wyrażali tęsknotę za wolnością, sprawiedliwością i przyszłością swojego narodu. Modlitwa przed tym wizerunkiem była wyrazem niezachwianej wiary, że Maryja czuwa nad Polską i że nadejdzie czas wyzwolenia spod jarzma komunizmu. Po przeniesieniu mozaiki do Łodzi jej duchowa misja trwa nadal – stanowi żywy pomnik modlitwy, pamięci i nadziei Polaków, którzy przez lata błagali przed nią o wolność i pomyślność swojej Ojczyzny⁵⁴.

Mozaikowy obraz Madonny Watykańskiej przekazany Łodzi przez Papieża jest kopią obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Został wykonany w latach 1957–1958 przez Virgillio Cassio w Watykańskim Studiu Mozaiki. Obraz ma wymiary 1,4×0,74 m. Spodnią warstwę mozaiki stanowi metalowa płyta obramowana mosiężną listwą o wymiarach 15×15 mm. Według stosowanej w tej pracowni metody ułożono drogie szkliwo polichromiczne na przygotowanej sylwetce Matki Bożej i Dzieciątka Jezus, a następnie zalano całość specjalną masą cementową. Złociste tło postaci wykonano z trzynastowiecznych płytek pochodzących z mozaiki absydy Bazyliki św. Jana na Lateranie. Na całość obrazu zużyto 45 000 elementów, które Watykańskie Studium Mozaiki wyprodukowało w 1720 r. Srebrne korony Matki Bożej i Dzieciątka wykonał rzymski złotnik Carlo Bartolotti, natomiast szaty ozdobiono szklivem falistym. W styczniu 1958 r. wizerunek Madonny Watykańskiej został poświęcony przez papieża Piusa XII⁵⁵.

Od samego początku parafia i budowany na jej terenie kościół pw. Matki Boskiej Zwycięskiej były ściśle związane z Jasną Górą. Latem 1926 r. proboszcz nowo powstałej parafii ks. Dominik Kaczyński zorganizował pierwszą pieszą pielgrzymkę i udał się ze swoimi parafianami do Częstochowy. Od tego czasu coroczne pielgrzymowanie łodzian na Jasną Górę stało się tradycją. Wielką bolączką ówczesnego p.o. proboszcza parafii w latach 1978–1984 ks. Bogdana Dziwosza był brak wizerunku Matki Boskiej Częstochowskiej w świątyni. Już na początku swojej posługi postanowił podjąć działania rozwiązujące ten problem, dostrzegając, że pomimo ścisłych relacji z Jasną Górą kościół przy ul. Łąkowej nie posiadał wizerunku Czarnej Madonny⁵⁶.

Zbliżający się w 1986 r. jubileusz 60-lecia parafii stał się okazją do wypełnienia tej luki. Ustalono, że do wystroju kościoła zbudowanego w stylu bazylikowym, ozdobionego freskami i sgraffitami oraz z płaskorzeźbą nad głównym ołtarzem

⁵⁴ Szczegóły dotyczące historii mozaiki i jej znaczenia w Watykanie umiejscowiono w dalszej części pracy.

⁵⁵ Zob. B. Dziwosz, *Madonna Watykańska w Łodzi*, Łódź 1995, 6–7; zob. M. Janocha, *Matka Boska Częstochowska na Watykanie*, w: *Jasnogórska Matka i Naród. Z Bogurodzicą ku polskiej wolności myśli i czynu*, Częstochowa 2018, 218.

⁵⁶ Zob. B. Dziwosz, dz.cyt., 3.

Zwycięskiej Niepokalanej, najbardziej harmonizowałaby mozaika, jaka znajduje się w polskiej kaplicy w grotach Bazyliki św. Piotra na Watykanie⁵⁷.

Patriotycznym akcentem Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej jest usytuowany obok świątyni Pomnik Katyński, upamiętniający ofiary wzięte do niewoli przez Rosjan w 1939 r., a następnie zamordowane w 1940 r. w Katyniu. Monument ufundowany został przez Stowarzyszenie „Rodzina Katyńska”, a jego uroczyste odsłonięcie odbyło się 16 września 1990 r. Poświęcenia pomnika dokonał biskup łódzki Władysław Ziółek przy współudziale ks. Zdzisława Peszkowskiego, kapelana rodzin katyńskich i ocalałego więźnia z Kozielska. Uroczystość ta zbiegła się z 50. rocznicą masowego ludobójstwa dokonanego przez NKWD na polskich oficerach, policjantach i przedstawicielach inteligencji. Wśród pomordowanych znajdowało się około 1200 osób związanych z Łodzią i ówczesnym województwem łódzkim. W kolejnych latach, między 1995 a 2000 r., przy pomniku odsłonięto tablice epitafijne poświęcone około 400 ofiarom z miejsc kaźni w Kozielsku, Katyniu, Ostaszkowie, Miednoje, Starobielsku, Charkowie, Kijowie i Bykowni. Mord katyński bywa niekiedy postrzegany jako akt zemsty Rosjan za klęskę poniesioną w 1920 r., podczas Bitwy Warszawskiej, zwanej Cudem nad Wisłą⁵⁸. Obecnie teren przykościelny, na którym znajduje się Pomnik Katyński i tablice upamiętniające poległych w Katyniu Polaków, nosi nazwę pl. *Ofiar Zbrodni Katyńskiej*.

Patriotyczny wymiar ma również małe muzeum w podziemiach kościoła, nazwane Izbą Pamięci Lotnictwa. Znajdują się tam pamiątki przypominające o łódzkich lotnikach, którzy bronili polskiego nieba zarówno we wrześniu 1939 r., jak i później na różnych frontach II wojny światowej. Ulokowanie muzeum w podziemiach kościoła podkreśla ciągłość patriotycznej tradycji miejsca od zwycięstwa nad bolszewikami w 1920 r. po walkę lotników na frontach II wojny światowej.

Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi pod względem historycznym, ale też architektonicznym, stanowi jedną z ważniejszych świątyń miasta. Łączy w sobie części neoromańskie i neogotyckie. Jest to obiekt o klasycznym zarysie stylu pseudobazylikowego, w pewnym stopniu naśladujący rzymską Bazylikę św. Pawła za Murami.

Historia Sanktuarium Matki Bożej Zwycięskiej w Łodzi jest świadectwem głębokiej wiary, wdzięczności i patriotyzmu mieszkańców miasta. Świątynia, wzniesiona jako wotum dziękczynne za zwycięstwo w Bitwie Warszawskiej, pełniła i pełni nadal funkcję religijną oraz funkcje społeczne i narodowe.

Od początku istnienia sanktuarium łączyło w sobie dwa wymiary – religijny i narodowy. Jego architektura, wystrój wnętrza oraz liczne symbole patriotyczne i maryjne są świadectwem wiary, nadziei i miłości do Ojczyzny.

⁵⁷ Zob. tamże.

⁵⁸ Por. Z. Klajnert, *Matko Boża – Zwyciężyłaś*, Aspekt Polski, nr 8/1998, 1; por. J. Kunikowska, art. cyt., 6; por. P. Drzewiecki, *Łódź: 82. Rocznica zbrodni katyńskiej (14 kwietnia 2022)*, <https://www.niedziela.pl/artukul/79610/Lodz-82-Rocznica-zbrodni-katyńskiej> (dostęp: 26.03.2025).

6.3. Maryjność jako element tożsamości Kościoła partykularnego łódzkiego

Wzrost pobożności maryjnej w archidiecezji łódzkiej był i pozostaje nierozdzielnie związany z tym miejscem. Jej rozwój dokonywał się w ścisłym związku z doświadczeniem historycznym lokalnej wspólnoty wiernych, naznaczonej zarówno dramatycznymi wydarzeniami dziejowymi, jak i dynamicznym rozwojem miasta o charakterze przemysłowym i robotniczym. W tym kontekście Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej stało się jednym z najważniejszych ośrodków, w których maryjność znajdowała swój konkretny wyraz. To tu formowały się postawy zawierzenia i ufności, tu dojrzewała wiara w trudnych czasach wojny i zniewolenia, tu kształtowała się duchowa wspólnota ludzi, którzy poprzez modlitwę, ofiarność i zaangażowanie dawali świadectwo żywej obecności Maryi w historii miasta i narodu.

Powstanie sanktuarium jako wotum dziękczynnego za zwycięstwo w Bitwie Warszawskiej nadało pobożności maryjnej wymiar wspólnotowy i publiczny. Maryja była postrzegana nie tylko jako Matka Kościoła, lecz także jako Orędowniczka Narodu i Opiekunka Ojczyzny.

Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej jest więc nie tylko miejscem pamięci i modlitwy, ale przede wszystkim przestrzenią, w której wiara łódzkich wiernych przez pokolenia wzrastała, umacniała się i owocowała czynem.

Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej od początku swego istnienia pełniło funkcję miejsca intensywnej modlitwy maryjnej. Sprawowane w nim nabożeństwa, zwłaszcza w święta maryjne i rocznice narodowe, gromadziły wiernych z całej Łodzi oraz okolicznych miejscowości. Modlitwa różańcowa, nabożeństwa majowe i październikowe, akty zawierzenia oraz dziękczynienia za otrzymane łaski sprzyjały pogłębianiu osobistej i wspólnotowej relacji z Matką Bożą.

Szczególnym znakiem wzrostu pobożności maryjnej w archidiecezji łódzkiej było rozwijające się pielgrzymowanie. Organizowana od 1926 r. piesza pielgrzymka łódzian na Jasną Górę, zapoczątkowana przez ks. Dominika Kaczyńskiego, stała się jednym z najważniejszych przejawów maryjnej duchowości Kościoła lokalnego. Sanktuarium przy ul. Łąkowej, pozostając w duchowej łączności z Jasną Górą, pełniło rolę miejsca przygotowania i umacniania tej formy pobożności.

Szczególnym impulsem do dalszego rozwoju pobożności maryjnej w archidiecezji łódzkiej było przekazanie sanktuarium mozaikowego wizerunku Matki Boskiej Częstochowskiej z Watykanu. Kult Madonny Watykańskiej przyczynił się do pogłębiania maryjności wiernych, ukazując Maryję jako Matkę Kościoła powszechnego, a zarazem Matkę narodu polskiego. Liczne wota składane przed tym wizerunkiem świadczą o żywej wierze i przekonaniu o skutecznym wstawiennictwie Matki Bożej w sprawach osobistych, rodzinnych i społecznych.

Wzrost pobożności maryjnej Kościoła partykularnego łódzkiego dokonywał się w sanktuarium nie tylko poprzez kult, lecz także poprzez formację duchową wiernych. Maryja ukazywana była jako wzór wiary, zawierzenia i wierności Chrystusowi. W tym sensie sanktuarium pełniło funkcję szkoły maryjnej duchowości, w której kształtowały się postawy odpowiedzialności za Kościół, Ojczyznę i drugiego człowieka.

7. ZAKOŃCZENIE

Historia Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi stanowi wyraz głębokiej wiary, wdzięczności oraz dojrzałej pobożności maryjnej wiernych archidiecezji łódzkiej. Świątynia ta od początku łączyła w sobie wymiar religijny i narodowy, stając się miejscem formacji duchowej kolejnych pokoleń.

Sanktuarium pozostaje żywą przestrzenią, w której Kościół partykularny łódzki realizuje swoje maryjne powołanie, ucząc zawierzenia, wdzięczności i odpowiedzialności za wiarę oraz Ojczyznę.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk E., *Mężny świadek chrześcijańskich wartości*, Niedziela Łódzka (2003), 39, 6.
- Akta dotyczące parafii Łódź – Matki Boskiej Zwycięskiej (1924–1945), sygn. 83.
- Ambrosio G., *Sanktuarium*, w: *Encyklopedia chrześcijaństwa*, red. H. Witczyk, Kielce: Wydawnictwo Jedność 2000, 660–661.
- Archidiecezja Łódzka. *Informator 2007*, red. ks. Józef Janiec, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2007.
- Boniecka-Olchowiak M., *Legionowo: Fundacja Pasja Życia 2020*.
- Brzoza C., *Wielka Historia Polski. Polska w czasach niepodległości i drugiej wojny światowej (1918–1945)*, t. 9, Kraków: Fogra 2001.
- Budziarek M., *Świątynie Łodzi*, Łódź: Księży Młyn Dom Wydawniczy 2013.
- Cisek J.M., *Cud nad Wisłą 1920*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe i Muzeum Wojska Polskiego 2010.
- Drozdowski M., *Czas przełomu. Społeczeństwo i życie religijne Miasta Łodzi w latach 1918–1921*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2014.
- Drzewiecki P., *Łódź: 82. Rocznica zbrodni katyńskiej (14 kwietnia 2022)*, <https://www.niedziela.pl/artukul/79610/Lodz-82-Rocznica-zbrodni-katynskiej>, (dostęp: 26.03.2025).
- Dziwosz B., *Madonna Watykańska w Łodzi*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 1995.
- Garliński T., *Dwudziestolecie erekcji parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie (1951), 5, 131–138.
- Grad S., Różański M., *Kapituła Katedralna Łódzka*, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 2007.
- Klajnert Z., *Matko Boża – zwyciężyłaś*, Aspekt Polski (1998), 8, 1.
- Kunikowska J., *Spadkobiercy wdzięczności. O Sanktuarium Matki Boskiej Zwycięskiej z ks. Tadeuszem Weberem, jego kustoszem i proboszczem rozmawia Justyna Kunikowska*, Niedziela Łódzka (2020), 22/31, 6.
- Łódź i łodzianie wobec wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku*, red. W. Jarno, P. Waingertner, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2020.
- Mikołajczyk L., *Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej Królowej Polski w Łodzi*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie (1959), 9, 235–240.
- Opaliński M., *Budownictwo sakralne w okresie międzywojennym*, w: *Archidiecezja Łódzka. Zarys dziejów 1920–1945*, t. 1, red. W. Gliński, M. Różański, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2021, 135–174.
- Podhorecki L., *Cud nad Wisłą. Ossów 1920–2000*, Wołomin 1990.
- Ratzinger J., *Obietnica dana Maryi*, tł. B. Widła, Warszawa: WAM 2023.
- Różański M., *Kościół Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi oraz pomnik ku czci ks. Ignacego Skorupki – wota łodzian za Cud nad Wisłą*, (15 sierpnia 2020), <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2020/08/kosciol-matki-boskiej-zwycieskiej-w-lodzi-oraz-pomnik-ku-czci-ks-ignacego-skorupki-wota-lodzian-za-cud-nad-wisla> (dostęp: 26 luty 2025).

- Spis parafii i kościołów diecezji łódzkiej i krótki ich opis historyczny*, Łódź. Parafia Matki Boskiej Zwycięskiej, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie (1952), 10–11, 295–305.
- Storożyńska E.P., Bartnik J.M., *Matka Boża Zwycięska*, Kraków: Wydawnictwo AA 2012.
- Stawasz A., *Powinności i dylematy współczesnego muzeum historycznego związane ze Świętem Narodowym 11 listopada (na przykładzie Muzeum Niepodległości)*, w: *Święto Niepodległości. Tradycja a współczesność*, red. A. Stawasz, Warszawa: Wydawnictwo: Muzeum Niepodległości w Warszawie 2003, 105–125.
- Szarek J., *1920 Prawdziwy Cud nad Wisłą*, Kraków: Wydawnictwo AA 2015.
- Tomczyk H., *Wierny aż do śmierci*, Niedziela Łódzka (2012), 16, 6–7.
- Weber T., *Sylwetka duchowa Sługi Bożego ks. Dominika Kaczyńskiego (1886–1942)*, Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie (2009), 11, 998–1001.
- William T., *On the Development of the Mariological Thought and Marian Devotion of Pope Saint John Paul II. Marian Doctor of the Church?*, Roczniki Teologiczne 2022, t. 69, nr 5, 27–37.
- Zalewska D., *By szli i dawali świadectwo*, Niedziela Łódzka (2016), 24, 7.
- Ziółek W., *Słowo Arcybiskupa Łódzkiego o ustanowieniu kościoła Matki Boskiej Zwycięskiej w Łodzi Sanktuarium Maryjnym*, Aspekt Polski (1998), 8, 3.
- Ziółek W., *Słowo arcybiskupa metropolity łódzkiego z okazji 90-tej rocznicy ustanowienia diecezji łódzkiej*, Niedziela Łódzka (2010), 49, 1.

THE SANCTUARY OF OUR LADY OF VICTORY, A PLACE OF GROWING MARIAN DEVOTION IN THE ARCHDIOCESE OF ŁÓDŹ

Summary

The Sanctuary of Our Lady of Victory in Łódź was built as a votive offering for the victory in the Battle of Warsaw in 1920, considered the Miracle on the Vistula. Its construction, initiated in 1924 by Bishop Wincenty Tymieniecki and the first parish priest, Father Dominik Kaczyński, was an expression of the deep faith and patriotic spirit of the residents of Łódź, who generously supported this undertaking. Consecrated in 1938, the sanctuary became a place of prayer, national remembrance, and thanksgiving for the freedom of the homeland. Over the following decades, the sanctuary developed a tradition of Marian devotion, as evidenced by pilgrimages, the presence of a mosaic of the Vatican Madonna donated by John Paul II, and numerous patriotic elements, such as the Katyn Monument and the Aviation Memorial Room. Today, the sanctuary remains an important place of spiritual growth, where religion and patriotism unite in a living testimony to the faith and history of the nation.

Key words: Marian devotion, sanctuary, Our Lady of Victory, Łódź, Miracle on the Vistula, Marian cult, Vatican Madonna, religious identity

Nota o Autorze

Jan CIEŚLAK – absolwent studiów mariologicznych UKSW, licencjat kanoniczny. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół teologii maryjnej, duchowości chrześcijańskiej oraz pobożności ludowej.

Kontakt e-mail: jancieslak@op.pl